

LAKAT ALATT A KÉTNEJŰ

Komédia egy felvonásban

SZEREPLŐK:

DOUBLET
A BÖRTÖNŐR
LÉA

(A jelenet egy börtöncellában játszódik)

ELSŐ JELENET

BÖRTÖNŐR, DOUBLET, LÉA

BÖRTÖNŐR Nincs valamire szüksége?

DOUBLET Köszönöm, nincs.

BÖRTÖNŐR No, ne legyen ennyire durcás! Az ember szive szinte megszakad, ha látja, hogy milyen rosszkedvűek a kuncsaftjai!

DOUBLET Mondja csak, gyakran előfordul az ilyesmi magával, hogy megesik a szive valakin?

BÖRTÖNŐR De még mennyire! És egyszerűen nem tudok hozzászokni ehhez az átkozott mesterséghez! Minél több elanyátlanodott pasast látok itt bent, annál nehezebben viselem!

DOUBLET Na, ne nevetesse ki magát! Azt hiszi talán, hogy olyan kellemes itt bent csücsülni a hüvösön?

BÖRTÖNŐR Mert maga nem értékeli megfelelően a helyzetet! Tudja meg, hogy nem a szomorú, hanem maga! Én aztán igazán már jóval több időt eltöltöttem itt a börtönben, és még akkor is itt leszek, amikor maga már rég kisétált innen és meg kell mondanom, hogy nagyon is jól érzem magam ezek közt a falak között. Pedig elhiheti, hogy sokkal több dolgom van itt, mint magának, nem is szólva arról, hogy milyen felelősségteljes az állásom.

DOUBLET De maga akkor mehet ki innen, amikor akar!

BÖRTÖNŐR Igen? Csakhogy én sose megyek ki innen a városba! Mondja el többször is teljes meggyőződéssel, hogy ha ki is mehetne innen, még akkor se menne ki, és meglátja, hogy mindjárt más színben fogja látni az egészet! Mert akkor nem érzi majd azt, hogy megfosztották a szabadságától. Különböztet mit csinált, mielőtt bekerült ide?

DOUBLET Semmit. Életjáradékomból tartottam fenn magam. Egy kicsit hegedültem, egy kicsit füstöggettem, egy kicsit lovagoltam, no meg vadászni jártam.

BÖRTÖNŐR És kedvét lelte az effajta időöltésben?

DOUBLET Nem mindig.

BÖRTÖNŐR És azokra a kellemetlen fráterekre nem gondol, akiket sose tudott lerázni a nyakáról, he? Itt csak én vagyok. Ha elege van a társaságomból, nagyon egyszerű, int egyet és én máris eltűnök... Mondja csak, soha nem volt semmiféle lelkiismeretfurdalása, hogy ilyen marhaságokkal tölti az életét?

DOUBLET Dehogynem. Szorgos-dolgos emberek fia és unokája vagyok! Valahányszor későn keltem fel, mindig rettenetesen haragudtam magamra!

BÖRTÖNŐR Itt viszont semmi oka nincs a lelkiismeretfurdalásra ilyesmiért. Ebből is láthatja, hogy az égvilágon semmi oka sincs arra, hogy ilyen buval bélelt legyen!

DOUBLET Nem olyan könnyű elviselni, hogy itt csücsül az ember a dultyiban, amikor semmiféle bűnt nem követett el!

BÖRTÖNŐR Micsoda? Maga nem bűnös? És még maga mer panaszkodni? Hiszen akkor maga közönséges áldozat! Magának megvan az a joga, hogy reggeltől estig szidja az emberi igazságszolgáltatás csődjét! Akkor meg miért szomorú, he? Mert ha bűnös volna, akkor még csak megérteném valahogy! Elvégre a lelki nyugalmát valamelyest zavarhatná a lelkiismeretfurdalás! A lelkiismeretfurdalás, hogy ilyen könnyen lépre ment, hogy hagyta magát becsukatni ide! No de így semmi oka sincs arra, hogy lógassa az orrát. Ne hozzak valami olvasnivalót? Vagy nem parancsol, mondjuk, egy aranyos kis pókot? Tudja, a börtönvezetőség határozata szerint egészségügyi okokból mindig le kell szednünk a pókhálót. De mi szolidaritásból a pókokat mindig kis dobozokba rakjuk, eltesszük őket az esetleg unatkozó foglyoknak! Vagy Ohajtana netán kapcsolatot teremteni többi fogolytársával? Ezen a folyosón csupa olyan ember tartózkodik, aki nem közönséges bűncselekményért került be ide. Például itt szemben magával egy okirat-hamisító ül, ott a sarokban pedig egy kis piromániás. Magát mért is hozták be?

DOUBLET Bigámiáért.

BÖRTÖNŐR Bigámiáért? Hm! Ennél rosszabbat is el tudok képzelni! Egy pár igazán jópofa bigámiához volt már szerencsém. Volt itt például egy ur, aki hatszor nősült és ráadásul minden egyes alkalommal minden spinkóval százezer frank hozományt gombolt le! Megvolt bizony a magához való esze!

DOUBLET Csakhogy az én esetem teljesen más! Én soha nem anyagi megfontolásból csináltam ilyesmit. Az én számlámat csupán szerelmi házasságok terhelik! Én a lelkem mélyéig tisztességes fickó vagyok, úgyhogy képtelen vagyok minden komoly szándék nélkül flörtölni egy fiatal lánnyal. Tehát valahányszor lángra lobbanok, azonnal megházasodom. Eddig mindössze kétszer voltam szerelmes, úgy, hogy kétszer is nősültem.

BÖRTÖNŐR Csakhogy a törvény az törvény és nem engedi meg, hogy valaki ilyen tisztességes legyen!

DOUBLET Én viszont körmőmszakadtáig védekezni fogok! Már választottam is ügyvédet... vagy mondjuk inkább, egy ügyvédnőt...

BÖRTÖNŐR Ahá, már értem!

DOUBLET Mit akar azzal mondani, hogy: "Ahá, már értem!"?

BÖRTÖNŐR Már régen volt hölgytársaságban, tehát örül, hogy láthat valamiféle fehérnépet... Ne hozzak teát, egy kis süteménnyel?

DOUBLET Ugyan mit képzél rólam! Nem ismerem személyesen Mademoiselle Adalbert-et, csak a névjegyzékből szurtam ki a nevét. Az az érzésem, hogy nem mai csirke és olyan száraz lehet, mint egy kóró... De még ha valóban így is volna, akkor is bizonyára megértő

(Doublet) női lélek... És egy nővel szemben mégis sokkal bizalmasabb tudok lenni ebben az esetben és elhihetően tudom majd elmagyarázni neki, hogy tulajdonképpen átkozottul jó szívem miatt kerültem ebbe a helyzetbe...

BÖRTÖNŐR Szerény véleményem szerint azért, ha kellő tisztelettel óhajtja fogadni az ügyvédnőt, nem árt, ha legalább egy kis süteményt hozat. Igazán nem adom drágán, nem élek vissza azzal, hogy szorult helyzetben van...

DOUBLET Hát akkor hozza csak azokat a süteményeket!

BÖRTÖNŐR Parancsára uram! De ha jól hallottam, kopognak... Biztosan az ügyvédnöje lesz....

(A Börtönőr kimegy)

DOUBLET (utánaszól) Küldje csak be. (Magában) Barna és filigrán legyen, erre volna most leginkább guasztusom!

(Bejön Léa. Magas és szőke)

MÁSODIK JELENET

LÉA, DOUBLET

LÉA Ugy értesültem róla, hogy a hivatalos jegyzékről választott éppen engem. Vannak talán közös ismerőseink?

DOUBLET Nem, asszonyom. Csupán a neve miatt választottam.

LÉA Kétségtelenül azért, mert véletlenül egy híres jogtudós nevével azonos?

DOUBLET (félénken) Nem, nem ezért választottam. A neve után ítélve úgy gondoltam, hogy... hogy bizonyára barna... Igen, be kell vallanom, hogy nagyon szeretem a barna nőket!

LÉA Talán mégse ilyen elképzeléssel kellene ügyvédet választania egy fogolynak!

DOUBLET Ha ügyvédről volna szó, persze hogy nem... de ha egy ügyvédnőről, akkor igen... Mindenekelőtt őszintén meg kell mondanom, hogy elsősorban is azért választottam nő-ügyvédet, mert az én ügyem, hogyis mondjam, érzelmi jellegű, érzelmi háttérű... És vannak benne olyasféle mozzanatok, amiket úgy érzem, csakis egy nőnek mondhat el az ember, méghozzá egy barna nőnek! De hát ha nincs barna, muszájból egy szőke is megteszi....

LÉA (leül és jegyzeteket készít) Maga bigámia elkövetésének vádjával van itt.

DOUBLET Bigámia elkövetésének vádjával... Először Algirban nősültem öt évvel ezelőtt és most nemrégiben Párizsban, a hatodik kerületi előjáróságon...

LÉA És hogyan követhetett el ekkora ballépést?

DOUBLET Nagyon egyszerű a magyarázata. Meg kell őszintén mondanom, hogy algiri feleségem kéthónapi házasság után megcsalt... Ez olyasvalami, amivel általában nem szoktam dicsekedni. Dehát végül is ez történt. Iszonyatos botrány volt, a szeretője két jól megérdemelt golyóval a fejében hagyta itt az árnyékvilágot...

LÉA (megdöbbenve) Maga?...

DOUBLET Nem, nem én voltam a tettes, én semmiről sem tudtam; a feleségem egy másik szeretője végzett vele, egy nagyon könnyen haragra gerjedő férfiú, aki nem ismerte a tréfát! A feleségem egy harmadik szeretője hívta fel erre a figyelmét! Feleségem a történetek után persze nem maradhatott tovább Algirban. Így hát egy negyedik pasással lépett meg. Amióta elment, a színét se láttam. Azt se tudom hol van, él-e még? Három hónappal ezelőtt találkoztam egy fürdőhelyen Lorient kisasszonnyal és mielőtt feleségül vettem volna, három héttel ezelőtt, mindent elkövettem, hogy elváljak első feleségemtől. De sehogy sem sikerült kinyomoznom, hogy hol tartózkodik jelenleg.

LÉA Amennyiben az alperes nem jelenik meg a tárgyaláson, abban az esetben is kimondják a válast!

DOUBLET Igen, ezt mások is mondták már nekem. Csak tudja, irtózom a peres eljárásoktól... És ráadásul megesküdtem a menyasszonynomnak, hogy őelőtte azt se tudtam, mi fán terem a szerelem! Azalatt álltam magam, hogy első feleségem soha sem fog feltűnni az életemben és jobb a feledés fátylát borítani ifjúkori ballépésemmre... Csakhogy a házasságkötésem napján iszonyatosan nagy botrány tört ki, alig léptünk ki a templomból. A menyasszonyom egyik nagybátyját valaki névtelen levélben értesítette és emiatt tört ki a balhé! Hiába tagadtam, kiderült minden. Az apósom nem volt tulzottan elragadtatva, hogy a veje egy bigamista. Mondhatom, elképesztően brutális volt velem, azonnal letartóztatott a templom lépcsőin: képzelje, még csak azt se engedte meg, hogy a nászszékét a lányával töltssem! A házasságot rögtön érvénytelenítette és most ráadásul még el is fogják ítélni. Holott esküszöm, hogy semmiféle hátsó szándék nem vezetett engem, csak egyedül a szívem... Egyetlen vasat se költöttem el a hozományból, ami különben nagyon szerénynek volt mondható. Én fizettem ki előre a saját zsebemből a nászlakomát, meg az esküvői koscsikat! És az ördögbe is, mindezt teljesen potyán! Az bezzeg soha senkinek sem jut eszébe, hogy mennyi költségbe is veri magát egy bigamista! Két házasság - ezt gondolom, maga is tudja - kész leégés! Csupán ennyit óhajtok a tudomására hozni. (Hosszan elnézi Léát.) De mondja csak...

LÉA Parancsoljon!

DOUBLET Ugye nem haragszik, ha őszintén megmondom magának, hogy.. hogy maga rendkívül csinos?

LÉA (feszengve) Beszéljünk inkább a küszöbön álló tárgyalásáról.

DOUBLET És amikor ennyire komoly, szinte még kedvesebb!

LÉA A maga ügye meglehetősen rosszul áll. A büntetőtörvény 340-ik paragrafusa szerint kényszermunkára ítélik.

DOUBLET Kedves paragrafus, mondhatom!

LÉA Csak abban az esetben képzelhető el a felmentés, ha a vádlott be tudja bizonyítani a jóhiszeműségét, ami pechére, - a maga esetében vagy igazán nem mondható el! vagy habebizonyítja, hogy semmisnek, érvénytelennek hitte első házasságát.

DOUBLET (egész elérzékenyülve) O be kedves... Hát ilyen pontosan utánanézett? Csakhogy mindazt, amit most itt közölt velem, azt le-

(Doublet)galább olyan jól tudom én is! Napjainkban a bűnözők intellektuális színvonala ugrásszerűen emelkedett! Egy bigámista, egy zsaroló, egy okirathamisító sokkal inkább tisztában van a büntetével és annak várható következményeivel, mint egy ügyvéd, ha csak nem éppen ezekre specializálta magát. O nem, nem ezért, nem jogi tanácsadásért kértem, hogy egy ügyvédöt rendeljenek ki védelmemre! Szent meggyőződésem, hogy ebben a Doublet-ügyben van egy olyan érzelmi motívum is, olyan érzelmi többlet is, amit egy nő sokkal inkább meg tud érteni, mint egy fajankó férfi aktamoly!

LÉA Csakhogy én nem vagyok szentimentális!

DOUBLET (elérzékenyülve) O, milyen kedvesen mondta ezt! Hogy maga nem szentimentális? Hát ezt meg honnan tudja? Volt rá talán alkalma eddig, hogy meggyőződjön erről? Nem, még nem lehetett alkalma rá. Hány éves magácska?

LÉA Nem erről van most itt szó... Inkább a maga ügyével foglalkozzunk!

DOUBLET Egy huszonégyéves fiatalnő....

LÉA Huszonkettő!

DOUBLET Egy huszonkétéves fiatal nő még nem állithatja magáról azt, hogy nem szentimentális! Csupán annyit mondhat, hogy nem volt alkalma eddig arra, hogy erről meggyőződjék. Higyje el, hogy én jobban ismerem magácskát, mint saját magát! Biztos vagyok benne, hogy gyengéd és hogy nagyon is érzékeny a lelke... Biztos vagyok benne, hogy a velejéig tisztességes nő....

LÉA Ugyan már!.... Ne ilyesmikről beszéljünk, hanem arról, amit maga...

DOUBLET (lelkesen közbevág) Maga sokkal érdekesebb, mint én vagyok! Az én ügyem végül is egy cseppet sem izgat. Jobb volna persze, ha nem itélnének el, de ha el is ítélnék, ugyan mit számít az?! (Mögylehetősen leverten) Mi dolgom van még az életben? Csak harminkét éves vagyok, igaz, de már nincs előttem semmi... Az élet szerelem nélkül egyszerűen unalmas és elviselhetetlen. És én szerelemre születtem. (Sirni kezd) Ugy restellem, hogy így elbögtem magam, de az az érzésem, hogy magácska nem ért meg engem...

LÉA (kis megindultsággal a hangjában) Igaz, alig ismerem még magát, de biztosíthatom, hogy őszinte szomorúsággal tölt el a sorsa.

DOUBLET Köszönöm. Látja, erre volt szükségem!.... Most már sokkal jobban érzem magam! Ime, hogy mit tud segíteni egy igazi ügyvéd! Mert a morális segítség a legfontosabb! Lehet, hogy még nem annyira tehetséges, mint Barboux doktor, vagy Henri Robert, de az ő jelenlétüktől soha nem jöttem volna ilyen lázba, mint a magácskáétól! Jobban szeretem a maga pici védő kezét a homlokomon, mint az ő nagy és erős mancsukat! Igen, a nőkben van valami isteni szikra! (Mintha ő volna az ügyvéd) Ime, egy asszony - magácskáról beszélek - mi is a neve? Igen, mademoiselle Adalbert... végülis mit számít a név!... ime, egy nő, aki komor, szinte zárdai életet élt eddig, hiába ilyen szeretetreméltó az arca, a szeme és a bőre hiába csillog ily vonzóan, hiába ivernek ilyen imádnivalóan kecses ajkai....

LÉA Hagyja már abba...

DOUBLET Nem magához beszélek most! Magának mondom el mindezt! Magának beszélek most magáról! (Hevesen folytatja) Ime egy nő, aki

(Doublet) életét eddig a tudomány érdekében áldozta fel, hogy egy nap a törvénycikkek ismeretében és szónoki képességei segítségével özvegyet-árvát egyaránt védeni tudjon! És ez a nő a poros könyvtárak mélyén is megőrizte magában mégis a nagyszerű, a csodás női érzékenységet! És abban is biztos vagyok - ez csupán merő feltételezés tőlem! - hogy ha egy olyan szerencsétlen fráter, mint amilyen én vagyok, egy nap egy olyasfajta nőhöz fordulna, mint maga, könyörgő, esdek-lő szemekkel... magácska meghallgatná, meg bizony!

LÉA (teszengve) Nagyon kérem, ne beszéljünk rólam. Én csak a maga ügyvédje vagyok és még néhány jegyzetet szeretnék csinálni...

DOUBLET Igen írja csak... Irja, hogy csodálatosnak találom magácskát!

LÉA (méltóságteljesen) Ugy látszik, mindenáron arra akar kényszeríteni, hogy itt hagyjam magát!

DOUBLET Miért választják maguk asszonyok az ügyvédi pályát? Hogy pontosan úgy gyakorolják, mint egy férfi? Ezért ugyan semmi értelme nem volna! Épp elég jó férfiügyvédünk van! Amit elvárunk maguktól, ügyvédnőktől, az nem az, hogy a jogi tudásukat hozzák ide a börtönbe, hanem a női bájukra és a mosolyukra van szükségünk! És magácska is képes az ilyesféle szívet-simogató szánalomra!

LÉA Ó, nem, nem! Ezt ne várja tőlem!

DOUBLET Tudom, hogy nem várhatom. Maga olyan nő, aki megközelíthetetlen, aki nem ismer könyörületet. (Szomorúan, szinte sajnálkozva) Én pedig semmit sem jelentek magának. Hiszen maga megvet engem.

LÉA De nem, ezt higgye el nekem!

DOUBLET (egy kis dühös türelmetlenséggel a hangjában) Ó, csak semmi udvariaskodás! Semmi udvariaskodás! Maga igenis megvet engem, ezt én mondom magának! Mondja csak nyugodtan: "Igen, én megvetem magát!"

LÉA De amikor erről szó sincs! Épp ellenkezőleg! Az a benyomásom magáról, hogy egy kicsit egzaltált, de azért nagyon jó ember és... elég nemesszívú is...

DOUBLET (lelkesen) Még annál is jobb vagyok, mint ahogy képzeled! Nincs férfi, aki nagyobb tisztelettel viseltetne a női nem iránt, mint én! Amikor hatással van rám egy nő, iszonyatosan félénk leszek!... De soha, érti, még soha nem éreztem ilyen heves érzést, mint ezt, ami még nincs meg egészen bennem, de már jön, jön irtózatossá és gyönyörűséges gyorsasággal!... Érti?... Hogy is hívják magát?

LÉA Mademoiselle Adalbert...

DOUBLET A keresztnévét! (Türelmetlenül) A keresztnévére vagyok kíváncsi, most azonnal!

LÉA Mi értelme volna, ha megmondanám?

DOUBLET Akkor majd én adok magának egyet! Feltétlenül el kell keresz-telnem valahogy magácskát! Idehallgasson, Julia...

LÉA Léa.

DOUBLET (csodálkozva) Léa?... (Egy kis ajkbiggyesztéssel) Léa... (Kezd hozzászokni a névhez) Léa! (Elégedetten) Léa... (Lelkesen) Idehallgas-son, Léa! Szeretem magát! És azt is tudom, hogy ha szeretni is fog egy nap, azt még ebben a pillanatban nem érezheti... Én csak annyit kérek most magától, hogy ezt megmondhassam magácskának... És ha

(Doublet) netán úgy érzi, hogy nem fog szeretni engem, ezt ne is mondja meg nekem... Hogy legalább meglegyen az a remény bennem, hogy egy nap mégiscsak szeretni fog... és hogy el fogom venni feleségül!

LÉA Már megint? Még egy nőt? Hiszen már eddig is két felesége van!...

DOUBLET (szárnyaszegetten, váratlanul letörve) Ez igaz: két feleségem van. És ami még ennél is rosszabb, fogoly vagyok. De amíg előzetes letartóztatásban vagyok, - és ezt a lehető legtovább fogjuk húzni, mert a tárgyalást számtalanszor el fogjuk halasztatni, - addig minden áldott nap láthatom; addig nem is lesz semmi baj, de aztán... el fognak itélni... és közmegevetés tárgya leszek...

LÉA (megindultan) No, ne veszítse el minden reményét...

DOUBLET (egzaltáltan) Azt szeretné talán, ha közmegevetés tárgya lennék?

LÉA Nem ezt akartam mondani. Az fáj nekem, hogy látom: mennyire boldogtalan. Ha magának elég volt öt perc ahhoz, hogy belémszerezessen, talán nem fog csodálkozni azon, hogy mintha bizonyos szimpátiát én is éreznék születni magamban... maga iránt...

DOUBLET (szinte örömmámorban uszva) O! Most már akár el is ítélnének! Vasra verhetnek! Tüzes bélyegzőt üthetnek a vállamba! Persze, azt azért tudom, hogy az ilyesmi már kiment a divatból! Gályarabságra ítélnének! Most már akkor is elviszek magammal, a szívem biztos rejtekében, egy virágot, amihez mocskos kezével soha senki nem nyúlhat!

LÉA (buzgón mondja) A lehető legnagyobb körültekintéssel fogok foglalkozni a maga esetével... A törvényszék rendszerint nagyon szigorúan szokott lesújtani azokra, akik bigámiát követnek el... Sajnálom, hogy még nem rendelkezem elég gyakorlattal...

DOUBLET (meggyőzően) Ettől ne féljen! Elég ékesszólóan fog beszélni ahhoz, hogy megvédjen engem!

LÉA Még aztán, képzelje, a közeljövőben még egy bigámia ügyem lesz... Egy olyan perben leszek az alperes védőügyvédje, melyben a felperest egy nagyon híres ügyvéd fogja védeni! Mindent lejegyzek majd, amit védence érdekében mond a bíróság előtt és amikor a maga ügyére kerül sor, pontosan azokat fogom elmondani én is a maga védelmében!

DOUBLET (gyengéden) Milyen kedves... Hiába, sok férfi követ el bigámiát...

LÉA Ebben az ügyben egy női bigamista a főszereplő, aki ráadásul nem is kétszer, hanem négyszer ment férjhez!

DOUBLET Hát ilyen is van? Egész megrendült az önbizalmam! Hogy hívják e tüneményt?

LÉA Hogy hogy hívják? Várjon csak... (Kinyitja irattáskáját és belenéz egy dossziéba) Tourteret...

DOUBLET (felugrik a név hallatára) Tourteret!

LÉA Jeanne-Elisabeth!

DOUBLET Jeanne-Elisabeth!

LÉA Először Genfben ment férjhez, 1890-ben, majd Bordeaux-ban, 1895-ben, aztán 1901-ben Saint-Nazaire-ben, majd pedig Grenelle-ben lépett frigyre, 1904-ben.

DOUBLET Na és amiről maga nem is tud! Algirban is házasságot kötött 1898-ban! És még hozzá kivel? Velem! Velem bizony!

LÉA Magával?

DOUBLET (kapkodva) Ó istenem! Jaj istenem! Fel tudja fogni a jelentőségét annak, amit az imént mondott nekem? Ezek szerint, amikor Jeanne-Elisabeth Tourteret házasságot kötött velem, már nem is egyszer, de kétszer volt férjnél!

LÉA Akkor tehát az első házassága...

DOUBLET (a lelkesedés egészen elragadja) Az első házasságom érvénytelen! Tehát nem követtem el bigámiát! Én mindig is ártatlannak éreztem magam... de ebben az esetben még annál is ártatlanabb voltam, mint ahogy hittem! Az ártatlanságom tehát egészen nyilvánvaló!... Ráadásul a második házasságomat érvénytelenítették! Léa...

LÉA Parancsoljon, Doublet ur.

DOUBLET Na tessék, azt mondja: Doublet ur! Ugyan mért mondja azt nekem, hogy "Doublet ur"?

LÉA Felejtse el, amit az imént mondtam. Azt hittem, hogy egy szerencsétlen elítéltet vigasztalok meg szavaimmal. És az én feladatom az volt, hogy ne keserítsem el még jobban. Tehát szánalomból...

DOUBLET Ó, most aztán ne kezdjen el itt nekem kacérkodni! Há valakinek bűnözőnek kell lennie ahhoz, hogy szerelemről beszélhessen magával, akkor bármilyen bünt hajlandó vagyok elkövetni! Megfojtom mondjuk a börtönőrt, hogy ki se engedjenek innen, csak hogy udvarolhassak magának!... Léa... Léa... Léa... Ugy látszik, nem volt helyes, hogy egyik pillanatról a másikra hirtelen kiderült az ártatlanságom, és ezzel maga elesett egy ügytől. De most még egy másik ügyről is szó van, amiben nem a bíróságot, hanem saját magát kell meggyőznie... Nem azt kérem, hogy most azonnal igent mondjon... De ne mondjon nemet sem... Ennyivel is megelégszem!

LÉA (némi habozás után) Mintha kopogtak volna...

DOUBLET Tessék!

HARMADIK JELENET

LÉA, DOUBLET, BÖRTÖNŐR

BÖRTÖNŐR Hoztam egy kis süteményt, meg teát!

DOUBLET Drága jó barátom, kénytelen vagyok egy meglepő ujságot közölni magával, amittől nagyon el fog szomorodni. Rövidesen távozom ebből a cellából, melyben mégis életem egyik legfelejtetlenebb óráját töltöttem!

BÖRTÖNŐR Távozik?

DOUBLET Igen. A kétnejű, aki ennek az épületnek egyik legnagyobb búszkesége volt, az a bigamista távozik innen... Kedves jó barátom, hogy megköszönje. Még hozzá a lehető leghamarabb!

FÜGGÖNY

Rendezői tanácsok

A tizenkilencedik századvég nagyszerű elegáns mulattatója Tristan Bernard, úgy gondolom, komédiai ötleteivel már nem lepheti meg a mai közönséget. Féktelen bohózat-gerjesztő energiái nincsenek. E kötetben közreadott darabjai mind briliáns ujjgyakorlatok a mulattatás nagy iskolájából. Legszívesebben a "komédia" műfaji megjelöléseket is átkeresztelném a "stilus-fölény" bemutatóira. Olyan szinpadképeket képzelek el, amelyek nemcsak hogy jelzettek, könnyedek, szinte lebbenékenyek, hanem "idézőjeles"-ek is. Állandóan emlékeztetnek az egész bohózati hagyományra. A börtönfalak festett selyempapirból, hogy akárki átnyulhasson rajtuk; a Hotel de Cologne hallja olyan szembetűnően, leleplezően bohózat-tér, hogy akkor is kergetőzésre, rejtőzködésre, hirtelen felbukkanásra, találkozássokra kényszeríti a szereplőket, amikor azt a játék könnyed iramán kívül nem kívánja semmi; a százhusz kilós grófnő budoárja pedig merő pamflet, a néma horror-filmek stilusára utalva.

Kézenfekvő, hogy a játéknak sincs mélysége vagy jellemrajza; sőt még igazi bohózati téttről sem beszélhetünk. Itt előre tudjuk, hogy a bigámista meghódítja ügyvédnőjét, hogy az egynyelvű tolmács összekuszálja a szerelmesek ügyét, amely a végére "tuti", hogy rendbejön; hogy a rogygyant Benő inas és a mázsás grófnő meg fogja leckéztetni a gengsztereket. Mi marad akkor az előadók számára? Mindenekelőtt a háttér: a hagyományra való fesztelen hagyatkozás. "A bűbájos bigámista könnyedén viseli magát a sitten". Az ügyvédnő mindig megfőzhető. "A szerelmesek mindig túl feltűnően bujkálnak". "A nyelvi meg nem értés mindenkor frenetikus hatása". "A zsaru előbb intézkedik, azután gondolkodik". "A vérszomjas papák mindig megenyhülnek". "Az arisztokrata életstílus olyan kihívóan hülye, hogy a leg-hülyébb banditizmust provokálja". "A gengszterben örökké ott lappang a nyugdíjba vágó kispolgár".

Azután a fesztelen játék lendülete. Ez is összetett: egyszer a belcledkezés kifejezője, másszor meg a "megcsinálásé" - s a játékos játszadozhat a nézővel, önmagával és partnerével: mindig fölfedi, de gyorsan keveri a kártyáit. Váltogatja a színeit. Ekként teremti meg az idézőjeles játék ráeső részét. Például az "angol tolmács" címszereplője, EUGENE nem görcsösen erőlködik, hogy megértse, amit nem érthet; hanem lendületesen összpontosít az érthetetlenre; érteni véli, majd érti, majd fordítja, azt, amiből egy kukkot sem ért. Vagyis menetközben mintegy fölvezolja a lehetséges, a megszokott tolmácsolási formákat. Eljátszadozik velük.

Mindez csak jól meghangszerelt, összeszokott együttesben képzelhető el. Tehát valamennyi "szólam" képviselője kimunkálja a maga színváltásait, az alaplendületét, a pillanatnyi hozzáállását a stílushoz; hogy aztán az összjátékban ellenpontozott, elcsusztatott, harmonizált, egymást váltó, közös ritmusba hajszoló elemekként illeszkedjenek össze.

A börtönbeli idill tehát valójában "két"-szólamu, melyben a bigámista kezdeményez, ám az ügyvédnö sem passzív: elébesít, kivár, késleltet, enged, megtorpan, kihív. "Az angol tolmács" főszólamokra épül, ezek körül sűrűsödik-ritkul a játék, s a főszólamok időnkénti hiánya okoz külön ritmikai mulatságot. S végül a kastélybeli gyilkosság: kvartett, melyben a szólamok mintegy keringenek, keresgélnek egymás körül, hogy egyetlen cresscendóba tömörüljenek, amit parodisztikus operai finálé zár le, közmegegyezésre.

A szereplők összetartozását parodizáló (szinben-formában, jelzésben) összehangzó ruhákkal, kellékekkel is illusztráljuk; ugyancsak a szűken mért, de pregnáns leleplező zenei be- és kilépőket, effektusokat akként "rendez-zük bele", ahogy azok a mulattatás nagy iskolájából valók. Annak időszertű változatai.

*

Ez a beretvaélen táncoló könnyed stílus valamely előadás keretében nem fokozható, nem variálható: a három komédia közül mindig azt az egyet válasszuk, amelynek szólamaira a legjobb erők adódnak. Ne rendezzünk Tristan Bernard-estet.

Dániel Ferenc